
Recenzovaný článek

Obrana státu a ochrana životního prostředí: O přístupu Armády České republiky k vývoji environmentální legislativy v národním, evropském a aliančním kontextu

National Defense and Environmental Protection: On the Czech Armed Forces' Approach to the Development of Environmental Legislation in the Czech, EU and NATO Context

Natálie Hanáková, Pavel Mañas, Ota Rolenec, Tibor Palasiewicz

Abstrakt: Článek předkládá přehled vývoje přístupu Armády České republiky (AČR) k ochraně životního prostředí v kontextu environmentální legislativy od roku 1989 do současnosti. S využitím metod analýzy, syntézy a komparace české, evropské a alianční environmentální legislativy vytváří dosud nepublikovaný přehled v oblasti ochrany životního prostředí a jejího zpracování do vnitřních předpisů a právních aktů Československé lidové armády, Československé armády a AČR. Článek přináší soubor výstupů graficky zobrazujících aktivitu v environmentální oblasti s vnitřními souvislostmi mezi civilní legislativou, požadavky EU a NATO v chronologickém sledu. Práce přichází k závěru, že rok 2000 představuje milník, od něhož je přístup k ochraně životního prostředí pozorován jako stagnační.

Abstract: The aim of this study was to create an overview of the Czech Armed Forces' development in approach to environmental protection from 1989 to 2022. Using the methods of analysis, synthesis and comparison of the Czech, EU's and NATO's environmental legislation, we created a comprehensive and previously unpublished overview of environmental protection within the Czech Armed Forces. Found outputs were set into illustrations depicting the activities in the environmental field with internal links between civil legislation, EU's requirements, and NATO's policy in chronological order. We conclude that the year 2000 represents a key milestone from which the approach to environmental protection have stagnated.

Klíčová slova: ochrana životního prostředí; legislativa; STANAG; trendy vývoje.

Key words: Environmental protection; Legislation; STANAG; Development Trend.

ÚVOD

Ochrana životního prostředí, koncept, který po více než padesáti letech nepřestává být v popředí společenského zájmu, v posledních letech nabývá na stále větším významu. Proměna společnosti spolu s používanými technologiemi mohou představovat příčiny aktuálnosti této problematiky. S pomocí současných metod jsou odhalovány dříve neviděné následky činností, nové technologie však zároveň mohou způsobovat poškození, jejichž důsledky objeví až následující generace. I přesto, že pokrok na poli vědy a techniky od poloviny 20. století postoupil o několik úrovní dopředu, současná věda neumožňuje vytvářet udržitelné životní prostředí mimo naši planetu a ochrana tohoto (prozatím) jediného prostředí pro život člověka se stává prioritou.

Důsledky činnosti průmyslových gigantů či havárií typu Seveso, Černobyl či Exxon Valdez nejsou jediné, které negativně ovlivnily životní prostředí. Historické příklady masivního použití defoliantů či munice s obsahem CBRN látek¹ zařazují do žebříčku znečišťovatelů také ozbrojené složky. Vystává však otázka, do jaké míry jsou environmentální důsledky ozbrojených konfliktů z hlediska času a postiženého území srovnatelné s důsledky činností jiných „civilních“ subjektů. Již v průběhu 70. let minulého století se pozornost veřejnosti zaměřila také na činnost armády, ačkoli po velkou část své existence byla jistým způsobem vyňata z povinnosti chránit životní prostředí. A právě toto zaměření je možné prakticky provést pouze díky správně nastavenému legislativnímu aparátu, který je zaveden do vojenských předpisů.

V červnu 2022 uplynulo přesně padesát let od podpisu Stockholmské deklarace, výsledku první světové konference o ochraně životního prostředí, která přiznala lidstvu právo na zdravé životní prostředí. Od roku 1972 se mnohé cíle řešení jednotlivých oblastí životního prostředí pozměnily. Ať už se jednalo o likvidaci starých ekologických zátěží, eliminaci emisí látek rozkládající ozonovou vrstvu či ochranu ohrožených druhů flóry a fauny, celkový koncept zůstává stejný. Právě legislativní vývoj v této oblasti představuje ústřední téma tohoto článku, jenž si klade za cíl popsat přístup Armády České republiky k problematice ochrany životního prostředí z legislativní perspektivy v kontextu politického vývoje od roku 1989 do současnosti. Ambicí článku je identifikovat současný stav plnění úkolů ochrany životního prostředí jako jednoho ze států Aliance na základě sondy do přístupu českého vojenského sektoru k environmentální problematice, která chronologicky postihuje formy zapracování klíčových oblastí environmentální legislativy z národního, evropského a aliančního rámce. Zhodnocení přístupu AČR k problematice životního prostředí je provedeno formou přehledového článku postihujícího historický vývoj. Použita byla metoda analýzy a syntézy civilní české a evropské legislativy a provedena byla komparace českých vojenských předpisů, normativních výnosů a rozkazů ministra obrany s mírou zapracování environmentální problematiky do jejich obsahu.

¹ Látky s obsahem chemických, biologických, radiologických a jaderných agens.

1 OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V OBEČNÉM POJETÍ

Není výjimkou, že v souvislosti s ochranou životního prostředí bývá často uváděn pojem ekologie či dokonce environmentalistika. I přesto, že směřování pozornosti na negativní důsledky antropogenní činnosti na životní prostředí je možné považovat za aktuální téma již od 70. let minulého století, používání patřičného pojmového aparátu obecně stále není jasně ukotveno. Nejenom, že v běžné mluvě koncept ochrany životního prostředí bývá zaměňován za pojem ekologie, určitá bazální neznalost se rovněž prakticky projevila také při pojmenování jedné z oficiálních složek Ministerstva obrany – ekologické služby.

Ekologie, na rozdíl od ochrany životního prostředí, představuje vědní obor, který se zabývá studiem vztahů mezi organismy navzájem a vztahů mezi organismy a jejich prostředím². Za ochranu životního prostředí je pak považována činnost, která směřuje k předcházení, omezování a nápravě znečištění či poškození všeho, co tvoří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka³. Ekologie tak představuje vědní obor, jehož praktická aplikace se promítá do ochrany životního prostředí, jinými slovy je ekologie vědou o životním prostředí⁴. Třetí pojem, environmentalistika, na druhou stranu nepředstavuje ani vědní obor ani jeho praktickou aplikaci. Je vyvozena z tzv. environmentalismu – aktivistického hnutí, jehož stoupenci se snaží prosadit opatření, která podle jejich úsudku zabraňují devastaci životního prostředí⁵. Z daného hlediska tudíž není dogmatem, že by environmentalista měl disponovat vzděláním v oblasti přírodních věd.

V oblasti ochrany životního prostředí z historického pohledu jistou výjimku představovaly ozbrojené síly. Antropogenní hrozby druhu jiného, než ozbrojený konflikt však s postupem času začaly převracet priority a velení ozbrojených sil začalo řešit environmentální dopady vojenského výcviku a běžného chodu u útvarů. Po zkušenostech s poválečnými škodami není divu, že veřejné mínění 2. poloviny 20. století začalo obracet pozornost právě na činnost ozbrojených sil. Medializované masivní používání defoliantů během vietnamského konfliktu, které si vyžádalo nespočet lidských obětí, evokovalo, že právě vojenské aktivity patří mezi první příčky činností poškozujících životní prostředí. Navyšující se zájem veřejnosti začal v této souvislosti vyvíjet tlak na zavedení efektivního systému ochrany životního prostředí rovněž v českém prostředí v průběhu 80. let minulého století⁶. Porovnají-li se však důsledky vojenských aktivit s důsledky dopravního

2 ODUM, Eugene P. *Základy ekologie*. Praha: Academia, 1977.

3 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. *Sbírka zákonů*, 1992.

4 ODUM, Eugene P. *Základy ekologie*. Praha: Academia, 1977.

5 Difference between Ecology and Environmentalism. In: *DifferenceBetween.com* [online]. 2010, 2011 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.differencebetween.com/difference-between-ecology-and-vs-environmentalism/>

6 KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

průmyslu či energetiky v komplexním měřítku, aktivity ozbrojených sil představují pouze zlomek procenta celkových škod na životním prostředí⁷.

2 STRUČNÝ EXKURZ DO SITUACE PŘED ROKEM 1989

Potřeba chránit životní prostředí není záležitostí posledních několika desetiletí. Vliv člověka na přírodu a krajinu bylo zapotřebí regulovat již v průběhu 17. a 18. století, kdy byly vydávány lesní řády s platností pro jednotlivá panství⁸. První unifikující zákon o ochraně lesa – Rakouský lesní zákon č. 250/1852 byl vydán již v polovině 19. století a o několik let později byl vydán Rakouský vodoprávní zákon č. 93/1869 – první vodní zákon na českém území.

2.1 Intenzifikace zemědělství a represivní environmentální legislativa

V průběhu 20. století byl přístup k ochraně životního prostředí typický svou decentralizací v řízení a roztříštěností mezi různá právní odvětví. Státní správa ochrany přírody zřízená v roce 1918 nejprve spadala do působnosti Ministerstva školství a národní osvěty a později byla zařazena pod Ministerstvo kultury, kde zůstala až do roku 1989⁹. Postupně přijímaná legislativa nebyla unifikována, ale řazena do působnosti Ministerstva zemědělství, Ministerstva zdravotnictví či Ministerstva školství a Ministerstva kultury.

Předmětem kritiky často bývá československé hospodářství 2. poloviny 20. století¹⁰ ve smyslu neochoty řešit jeho ekologickou zátěž. Opomíná se ovšem, že rovněž vyspělé státy Západu se značnou měrou podílely na znečišťování životního prostředí. První projevy vážného znečištění a narušení ekologické rovnováhy začaly být v Československu pozorovatelné počátkem 60. let minulého století. Krušnohorské lesy začaly mizet a narůstalo znečištění vody¹¹ – a to i přes skutečnost, že v platnosti byl již zákon č. 11/1955 Sb., o vodním hospodářství, zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody a zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství. Problémem těchto zákonů byl však jejich represivní přístup v podobě udělování sankcí místo uzákonění požadovaných limitů. Praktikování intenzivního zemědělství podporované masivním využíváním chemizace tak

⁷ tamtéž.

⁸ HORT, Libor a Tomáš VRŠKA. Historie vzniku lesních rezervací v ČR do roku 1945. *Ochrana přírody* [online]. 2008, (1) [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.casopis-ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/historie-vzniku-lesnich-rezervaci-v-cr-do-roku-1945/>.

⁹ STEJSKAL, V. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.

¹⁰ MOLDAN, B. Životní prostředí České republiky. Vývoj a stav do konce roku 1989. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0292-8.

¹¹ tamtéž.

s sebou přineslo neblahé důsledky v podobě vyčerpávání půdních živin a zhoršování kvality zeminy včetně jejího zamoření pesticidy a hnojivy¹². Zhoršující se podmínky si vynutily další změnu v oblasti legislativy, která byla provedena v průběhu 70. let, a to novelizací prakticky všech dosavadních předpisů.

2.2 První „ekologické“ orgány

Potřeba zabývat se problematikou životního prostředí začala pronikat do vojenské sféry již v průběhu 70. let. Do nově vydávaných vojenských předpisů byla ochrana životního prostředí v relevantních pasážích zapracována. Z valné většiny se jednalo o předpisy z oblasti vojenské logistiky. První samostatné, tzv. ekologické orgány byly ustanoveny v roce 1987 a spadaly do působnosti vojenské ubytovací a stavební služby¹³. Téhož roku byla zavedena funkce hlavního ekologa resortu obrany¹⁴ a složky Československé lidové armády (dále jen ČSLA) začaly do své administrativy zapracovávat požadovaná opatření. Vzniklé ekologické orgány se zabývaly ochranou vod, půdy a ovzduší, údržbou pozemků a nakládáním s odpady¹⁵. Na vybraných správách resortu obrany a státních podnicích byli určeni pracovníci pro řešení otázek ochrany životního prostředí a rovněž byly zřízeny ekologické komise. Tito lidé však nedisponovali požadovaným technickým vzděláním, a jejich především administrativní činnost nebyla dostatečně koordinována¹⁶.

2.3 Výbor pro výzvy moderní společnosti a životní prostředí

Situace ve státech NATO byla do roku 1989 v jistém ohledu obdobná. Alianční standardy se zabývaly především ochranou techniky a výzbroje před nepříznivými okolními vlivy¹⁷ a problematiku životního prostředí explicitně dále nerozebíraly. Důležitým milníkem se na úrovni NATO stalo zřízení Výboru pro výzvy moderní společnosti (Committee in the Challenges of Modern Society, CCMS) v roce 1969, který se začal zabývat problematikou

12 PRŮCHA, V. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992: Období 1945–1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.

13 KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

14 ZEMANOVÁ, Zdena. *Ekologická služba resortu Ministerstva obrany* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://www.tkv.cz/pdf/brdy/B3c_45_48.pdf.

15 KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

16 tamtéž.

17 KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

vzdušných emisí, nadměrným hlukem a nebezpečným odpadem¹⁸. Výbor následně v letech 1982 a 1984 uskutečnil semináře na téma odstraňování hluku vojenských letounů a ochrany flóry a fauny ve vojenských výcvikových prostorech. V návaznosti na výstupy těchto seminářů byly vytvořeny kurzy NATO SHAPE, byl vyvinut program environmentálních studií a konferencí spojených s obranou a při rumunském Ministerstvu obrany byl zřízen úřad ochrany životního prostředí¹⁹.

2.4 Shrnutí: Převaha administrativy nad reálnou činností

Období do roku 1989 bylo z hlediska přístupu k životnímu prostředí zajímavé zejména v české vojenské sféře. Ačkoli civilní environmentální legislativa nebyla zcela dobře zpracovaná, zájem ČSLA o zapracování „ekologie“ do vojenských předpisů a vytvoření ekologických orgánů v čele s hlavním ekologem byl nanejvýš pozoruhodný. Do jaké míry však tyto předpisy byly dodržovány a jakou reálnou roli vzniklé orgány zastávaly, je věcí druhou. Vývoj v tomto období graficky znázorňuje obrázek 1.

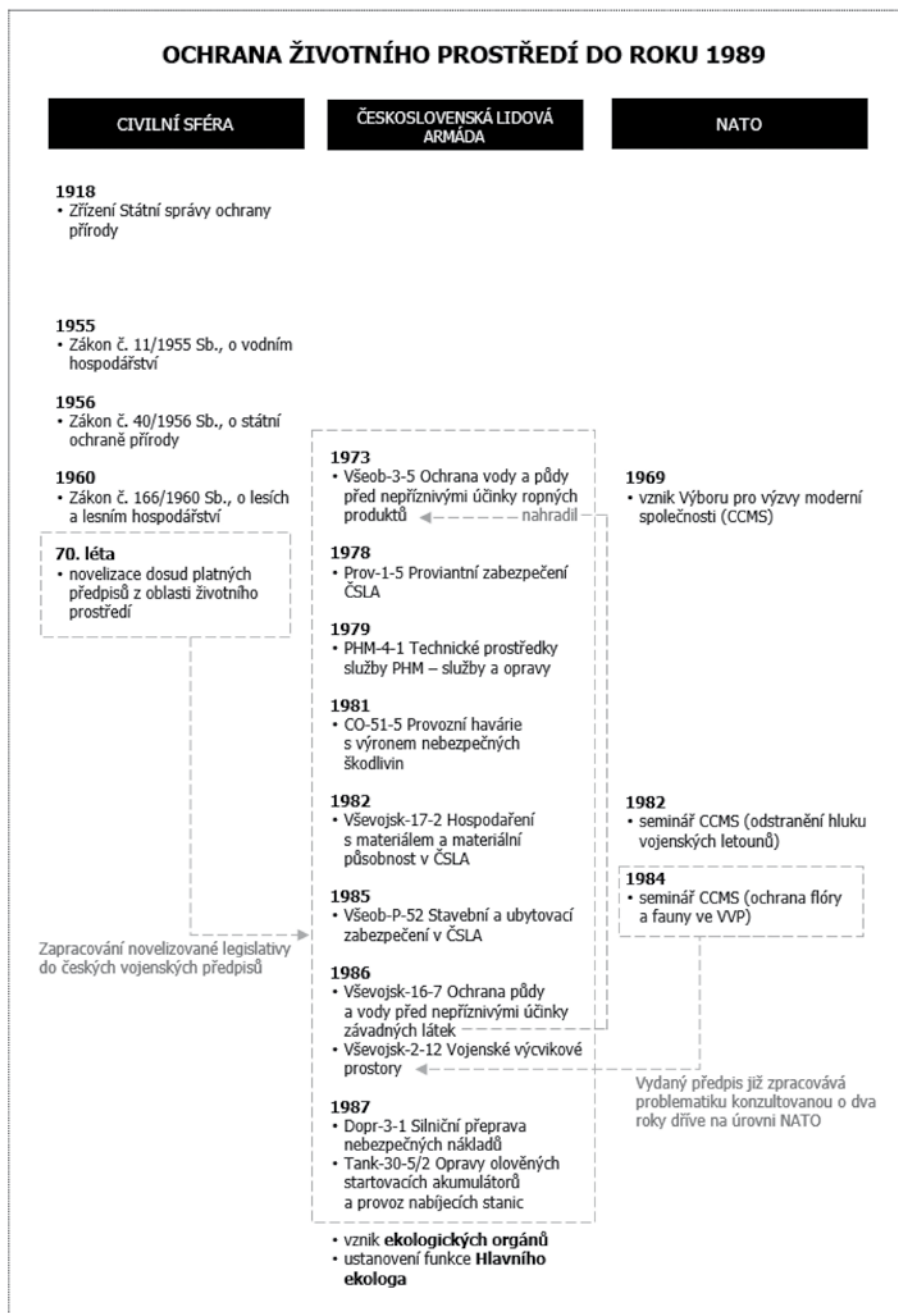
3 PRVNÍ VLNA LEGISLATIVY A VZNIK EKOLOGICKÉ SLUŽBY: 1989–1992

Zájem široké veřejnosti o problematiku životního prostředí přišel s koncem roku 1989. I přes diametrální politickou proměnu českého státu je zajímavé, že právě stav životního prostředí společnost považovala za nejnaléhavější problém, který bylo třeba řešit²⁰. Nové společenské uspořádání spolu s přidružením České republiky k NATO a Evropské unii (EU) s sebou přineslo nové výzvy a požadavky. Právě připojení k EU se stalo významným milníkem z hlediska nutnosti podpisu a ratifikace evropské environmentální legislativy.

¹⁸ Environment, climate change and security. In: *North Atlantic Treaty Organization* [online]. Brussels, Belgium: NATO, 2022, 2022 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm.

¹⁹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

²⁰ MOLDAN, B. *Životní prostředí České republiky. Vývoj a stav do konce roku 1989*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0292-8.

Obrázek č. 1: Vývoj legislativního přístupu k ochraně životního prostředí do roku 1989

3.1 Zřízení Ministerstva životního prostředí a unifikace environmentální legislativy

Schválení první environmentální politiky se stalo cílem do roku 1993. Dosaženo jej mělo být prostřednictvím tzv. „Duhového programu“, který se zaměřil na zastavení nepříznivého vývoje znečišťování a legislativní ošetření hlavních oblastí životního prostředí^{21,22}.

Již počátkem ledna roku 1990 došlo poprvé v historii ke sjednocení péče o životní prostředí zřízením samostatného Ministerstva životního prostředí (dále jen MŽP). Schválením nových ústavních zákonů^{23,24} došlo k zařazení ochrany životního prostředí do ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci. Československá federativní republika (dále jen ČSFR) rovněž přijala Ramsarskou úmluvu o mokřadech, jejíž nařízení se promítlo také do činnosti armády. Následujícího roku byl zřízen Státní fond životního prostředí České republiky²⁵ a ustanovena Česká inspekce životního prostředí²⁶ (dále jen ČIŽP). Téhož roku byly přijaty první zákony upravující nakládání s odpady^{27,28} a o rok později zákon o poplatcích za uložení odpadů²⁹. Cílem těchto zákonů bylo zejména zpřísnit činnost spojenou s pohybem odpadů a provozem nezabezpečených skládek³⁰. Rovněž byl přijat zákon o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami³¹ a zákon o státní správě ochrany ovzduší a poplatcích za jeho znečišťování³².

21 CENIA, česká informační agentura životního prostředí. Životní prostředí v České republice 1989–2004. Praha: DHV CR, 2005. ISBN 80-85087-56-1.

22 MOLDAN, Bedřich. *Duhový program: Program oživení životního prostředí České republiky*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-85368-05-6.

23 ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon č. 159/1990 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci. *Sbírka zákonů*, 1990.

24 ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon č. 556/1990 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci. *Sbírka zákonů*, 1990.

25 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon České národní rady č. 388/1991 Sb., o státním fondu životního prostředí České republiky. *Sbírka zákonů*, 1991.

26 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí. *Sbírka zákonů*, 1991.

27 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 238/1991 Sb., o odpadech. *Sbírka zákonů*, 1991.

28 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 311/1991 Sb., o státní správě v odpadovém hospodářství. *Sbírka zákonů*, 1991.

29 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 62/1992 Sb., o poplatcích za uložení odpadů. *Sbírka zákonů*, 1992.

30 CENIA, česká informační agentura životního prostředí. Životní prostředí v České republice 1989–2004. Praha: DHV CR, 2005. ISBN 80-85087-56-1.

31 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami. *Sbírka zákonů*, 1991.

32 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 389/1991 Sb., o státní správě ochrany ovzduší a poplatcích za jeho znečišťování. *Sbírka zákonů*, 1991.

Rok 1992 se stal přelomovým díky přijetí zákona o životním prostředí³³. První zastřešující zákon se tak stal výsledkem dlouholetého vývoje na poli ochrany přírody³⁴ a proces unifikace problematiky životního prostředí byl vedle zřízení samostatného ministerstva tímto zákonem legislativně potvrzen. Téhož roku byl založen Český ekologický ústav, byl přijat zákon o posuzování vlivů na životní prostředí³⁵, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu³⁶ a zákon o ochraně přírody a krajiny³⁷, do jehož znění byly transponovány evropské směrnice o stanovištích³⁸ a směrnice o ptácích³⁹, a to i přesto, že bývalé Československo v té době stále nebylo členem Evropské unie. Jmenované směrnice představovaly legislativu, na jejímž základě byla vytvořena soustava NATURA 2000.

3.2 Ochrana životního prostředí jako nedílná součást vojenských předpisů a plánů VVP

Ne zcela efektivní systém řízení „vojenské ekologie“ do roku 1989 bylo zapotřebí reorganizovat, čímž vznikly předpoklady pro vytvoření samostatného ekologického oddělení⁴⁰ a spolu s transformací Československé lidové armády byla v průběhu roku 1990 zřízena ekologická služba resortu Ministerstva národní obrany (dále jen MNO)⁴¹. S rozvojem této služby rovněž vznikly požadavky na vytvoření nové vojenské odbornosti ČVO 947, 948 a 949 – odborníka pro ochranu životního prostředí⁴².

Klíčové problémy zahrnovaly budování černých skládek, likvidaci komunálních odpadů, posuzování objektů z hlediska ekologických požadavků či hodnocení radonové zátěže a znečištění ropnými produkty⁴³. Mezi problematické oblasti patřily zejména nevhodně vyspádovaná a propustná stáčíště pohonných hmot a maziv, podzemní potrubní rozvody bez možnosti vnější vizuální kontroly či skladovací nádrže bez spolehlivé signalizace proti přeplnění či netěsnostem, používání zastíracích dýmů obsahujících organochlorové

33 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. *Sbírka zákonů*, 1992.

34 HORT, Libor a Tomáš VRŠKA. Historie vzniku lesních rezervací v ČR do roku 1945. *Ochrana přírody* [online]. 2008, **2008**(1) [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/historie-vzniku-lesnich-rezervaci-v-cr-do-roku-1945/>

35 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. *Sbírka zákonů*, 1992.

36 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu. *Sbírka zákonů*, 1992.

37 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. *Sbírka zákonů*, 1992.

38 EVROPSKÁ UNIE. Směrnice Rady č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, 1992.

39 EVROPSKÁ UNIE. Směrnice Rady č. 79/409/EHS, o ochraně volně žijících ptáků, 1979.

40 KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

41 HLÚBIK, Pavol. Životní prostředí v podmínkách Armády ČR. *Vojenské zdravotnické listy* [online]. 1998, **67**(5), 183–185 [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: doi:355.1(437.1/.2):613.16.

42 ZEMANOVÁ, Zdena. *Ekologická služba resortu Ministerstva obrany* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://www.tkv.cz/pdf/brdy/B3c_45_48.pdf.

43 CEMPÍREK, Miroslav a kol. *Ekologie v armádě: Skripta*. Brno, 1992.

sloučeniny a nedostatečná vyškolenost obsluh, neboť až 33 % evidovaných havárií bylo způsobeno jejich nedbalostí a nepozorností⁴⁴.

V návaznosti na přijatý Vševojsk-2-12⁴⁵ z roku 1986 byly o čtyři roky později vydány „Zásady ochrany životního prostředí v zemědělství a lesní výrobě vojenských lesů a statků a pomocných zemědělských hospodářství vojenských útvarů“ a „Zásady ochrany životního prostředí ve vojenských újezdech“, čímž se ochrana životního prostředí stala pevnou součástí územních plánů VVP, ve kterých byl explicitně uveden způsob jejich využívání, úroveň zátěže životního prostředí a úroveň ekologické stability⁴⁶.

Roku 1992 byla vydána „Odborná směrnice náčelníka hlavního týlu k hospodaření s odpady materiálu týlových služeb“ a do předpisu Zákl-1⁴⁷ a Všeob-Ř-10⁴⁸ byla zapracována problematika životního prostředí, čímž bylo novelizováno znění již zastarávajícího předpisu Vševojsk-16-7 z roku 1986. Podle Zákl-1 jsou tak velitelé povinni zajistit ochranu životního prostředí, znát stav úseku ochrany životního prostředí u útvaru, dodržovat stanovená regulační opatření, spolupracovat s orgány ochrany přírody, odstraňovat zjištěné nedostatky a hodnotit rizika vojenských aktivit. Podle Všeob-Ř-10 pak za ochranu životního prostředí v resortu obrany odpovídá ubytovací a stavební správa⁴⁹.

3.3 První pilotní studie

Období 90. let na úrovni NATO bylo typické pro vedení četných seminářů a studií environmentální problematiky. Studie „Národní environmentální očekávání a požadavky v zemích NATO“⁵⁰ zahájila tzv. první fáze studií k ochraně životního prostředí, jíž se zúčastnili také představitelé z bývalého Československa.

Do roku 1991 byly vypracovány studie zabývající se vlivem vojenské činnosti na životní prostředí a využitím bývalých VVP⁵¹. Ve Williamsburgu roku 1992 proběhla konference řešící implementaci Montrealského protokolu v NATO⁵² a téhož roku proběhla konference CCMS, spolufinancovaná českým ministerstvem obrany (dále jen MO), o environmentálně šetrném plánování životního cyklu vojenských zařízení a výcvikových prostor v norském Dombåsu. Jednalo se o první konferenci, na které se státy „dvou bloků“ shodly na

⁴⁴ tamtéž.

⁴⁵ VŠEVOJSK-2-12. *Vojenské výcvikové prostory*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1986.

⁴⁶ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

⁴⁷ ZÁKL-1. *Základní řád České a Slovenské federativní republiky*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1992.

⁴⁸ VŠEOB-Ř-10. *Organizační řád federálního ministerstva národní obrany v míru*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1992.

⁴⁹ CEMPÍREK, Miroslav a kol. *Ekologie v armádě: Skripta*. Brno, 1992.

⁵⁰ National Environmental Expectations and Requirements in NATO Countries

⁵¹ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

⁵² tamtéž.

tématu jednání. K zajištění environmentálního výcviku byla ustanovena skupina ETWG (Environmental Training Working Group). Seminářem CCMS v Bruselu roku 1992 byla ukončena první fáze studií a započala tzv. druhá fáze řešení problematiky vztahu armády k životnímu prostředí, která se překrývala se založením a rozvojem programu Partnerství pro mír (Partnership for Peace, PfP) řešící mimo jiné spolupráci aliance s nečlenskými státy v oblasti životního prostředí. Na semináři byly schváleny dvě nové studie, které se zabývaly přeshraničními environmentálními problémy způsobenými vojenskými zařízeními a aktivitami a ochranou civilního obyvatelstva před únikem toxických látek v průběhu přesunu vojenského materiálu⁵³.

3.4 Shrnutí: Unifikovaná legislativa a ekologický boom

Předpokladem pro úspěšné řešení prohrášek 2. poloviny 20. století se stala unifikace environmentální politiky, kdy se tato projevila jako „první vlna“ přijímané legislativy spolu se založením MŽP. Charakter legislativy přijaté do konce roku 1992 naznačuje, že nové zákony se zaměřily na nejpálčivější oblasti, které bylo zapotřebí řešit. Mezi takovou oblast patřila zejména problematika odpadů, jež se dotkla také českého vojenského sektoru. Shrnutí vývoje v tomto období uvádí obrázek 2.

4 DRUHÁ VLNA LEGISLATIVY A VZNIK ÚZEMNÍCH EKOLOGICKÝCH ORGÁNŮ: 1993–1998

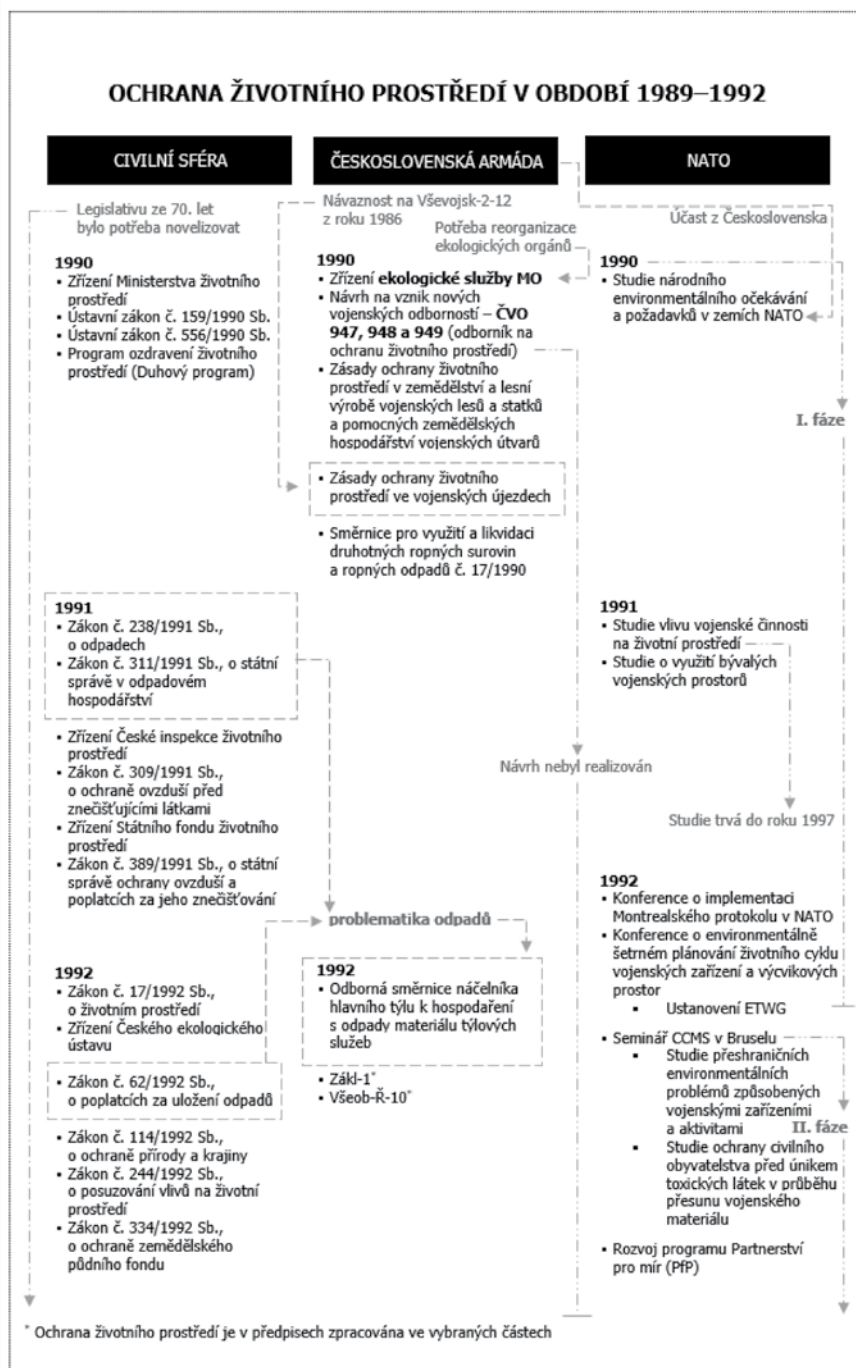
Příprava nových zákonů mezi léty 1993 a 1998 se ve srovnání s předchozím obdobím viditelně zpomalila. Výjimku tvořilo nakládání s odpady, a to zejména díky vstupu České republiky do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD). Důvodem zpomalení byla skutečnost, že právo životního prostředí bylo z velké míry již zpracované a zapotřebí jej bylo uvádět do praxe.

4.1 Praktická zkouška prvních zákonů

Se vznikem samostatné České republiky byla 1. ledna 1993 přijata Ústava České republiky. Článek 7 ústavy uzákonil povinnost státu dbát na „šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“⁵⁴. V souvisejícím legislativním dokumentu,

⁵³ tamtéž.

⁵⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon č. 1/1993: Ústava České republiky. *Sbírka zákonů*, 1993.

Obrázek č. 2: Vývoj legislativního přístupu k ochraně životního prostředí v období 1989–1992

Listině základních lidských práv a svobod⁵⁵, je problematika životního prostředí uvedena v čl. 6, odst. 1–4; čl. 11, odst. 3 a čl. 35, odst. 1–3. Roku 1994 byl schválen zákon, který měnil a doplnil zákon o ochraně ovzduší z roku 1991⁵⁶. O rok později byl schválen první zákon o ochraně ozonové vrstvy⁵⁷ a lesní zákon⁵⁸, který zrušil dosavadní předpisy v lesním hospodářství a přenechal správu státních lesů s výjimkou lesů v národních parcích Ministerstvu zemědělství.

Rok 1996 byl zajímavý zejména díky provedení několika studií zabývajících se komparací české a zahraniční environmentální legislativy v oblasti ochrany vod. Byl navržen požadavek na řešení problematiky čističek odpadních vod a vybudování doposud chybějící legislativy upravující odpadní vody⁵⁹. Zpracována byla rovněž studie novelizace vodního zákona z roku 1973 prostřednictvím srovnání české a americké legislativy^{60,61}. V letech 1997 a 1998 byl přijat další „balík“ environmentálních zákonů. Mezi tyto patřily: zákon zabezpečující mezinárodní úmluvu o obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (tzv. CITES)⁶², zákon o právu na informace o životním prostředí⁶³, nový zákon o odpadech⁶⁴ a zákon o chemických látkách a chemických přípravcích⁶⁵.

55 ČESKÁ REPUBLIKA. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních lidských práv a svobod. *Sbírka zákonů*, 1993.

56 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 158/1994 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami. *Sbírka zákonů*, 1994.

57 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 86/1995 Sb., o ochraně ozonové vrstvy. *Sbírka zákonů*, 1995.

58 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon. *Sbírka zákonů*, 1995.

59 WANNER, J., J. S. CECH a M. KOS. Municipal effluent standards in the Czech Republic. In: *Water Science and Technology* [online]. 1996, s. 1-10 [cit. 2022-02-21]. ISSN 02731223. Dostupné z: doi:10.1016/0273-1223(96)00451-9.

60 CHOUR, V. Basic comparison of structure and functioning of legislative, governmental and non-governmental bodies for water quality management in the USA and CR: A Czech view. In: *Water Science and Technology* [online]. 1996, s. 31-38 [cit. 2022-02-21]. ISSN 02731223. Dostupné z: doi:10.1016/0273-1223(96)00211-9.

61 HOLAS, J. a M. KONVICKOVÁ. Legislative tools in the Czech watershed management policy. In: *Water Science and Technology* [online]. 1996, s. 39-44 [cit. 2022-02-21]. ISSN 02731223. Dostupné z: doi:10.1016/0273-1223(96)00212-0.

62 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů*, 1997.

63 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí. *Sbírka zákonů*, 1998.

64 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 125/1997 Sb., o odpadech. *Sbírka zákonů*, 1997.

65 ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů. *Sbírka zákonů*, 1998.

4.2 Zřízení územních ekologických orgánů a zapojení do kurzů NATO

I přesto, že Česká republika v roce 1995 ještě nebyla členem NATO, AČR se již zapojila do ekologických kurzů, které pořádal CCMS. Velení armády se zároveň zabývalo návrhy na zavedení systémů environmentálního managementu (dále jen EMS) dle norem ISO 9000 a ISO 14000 a byly vytvořeny související interní normativní akty, zejména pak Rozkaz ministra obrany (dále jen RMO) č. 1/1995⁶⁶, Normativní výnos Ministerstva obrany (dále jen NVMO) č. 20/1995^{67,68} upravující působnost územních ekologů a činnost komisí a NVMO č. 30/1995⁶⁹, který upravoval obsah ekologického vzdělávání v resortu MO a vycházel z usnesení vlády č. 232/1992 Sb., ke strategii státní podpory ekologické výchovy^{70,71}.

AČR se aktivně zapojila do pořádání odborných shromáždění, seminářů a mezinárodních konferencí. V roce 1995 proběhla 3. celoarmádní ekologická konference (EROP '95), a to pod záštitou prezidenta republiky, přičemž konferenční příspěvky byly zpracovány jako naučné texty. Následujícího roku byla vydána „Směrnice ředitele odboru ŽP MO k zabezpečení realizace Státní politiky ŽP v podmínkách resortu MO“ a příručka velitele „Ochrana životního prostředí v armádě“, která obsahovala základy managementu životního prostředí v armádě, zásady politiky a vedení útvarové dokumentace⁷².

Na základě RMO č. 1/1995 byly vytvořeny územní ekologické orgány MO jako samostatné organizační složky ekologické služby resortu, byla vymezena jejich struktura, vzájemné vztahy a působnosti. Celkem osm detašovaných pracovišť vymezil NVMO č. 20/1995. Úkolem územních ekologických orgánů podle výnosu bylo „zabezpečovat vojenskou činnost a poskytovat odbornou pomoc ve všech oblastech ochrany životního prostředí a při ekologických haváriích; napomáhat výkonu civilní státní správy a úzce s nimi spolupracovat; plnit úkoly v ekologickém manažerském systému; rozhodovat o zařazení odpadů, které produkují součásti resortu MO a zpracovávat interní ekologické audity ve smyslu zákona č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí“⁷³. V téže roce byla uzavřena dohoda o spolupráci s ČIŽP, která upravila činnost inspektorů na území

⁶⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Rozkaz ministra obrany č. 1/1995 Věstníku. In: Věstník, ŠIS. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 1995.

⁶⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 20/1995 Věstníku. In: Věstník, ŠIS. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 1995.

⁶⁸ ZEMANOVÁ, Zdena. *Ekologická služba resortu Ministerstva obrany* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://www.tkv.cz/pdf/brdy/B3c_45_48.pdf.

⁶⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 30/1995 Věstníku. In: Věstník, ŠIS. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 1995.

⁷⁰ ZEMANOVÁ, Zdena. *Ekologická služba resortu Ministerstva obrany* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://www.tkv.cz/pdf/brdy/B3c_45_48.pdf.

⁷¹ HLÚBIK, Pavol. Životní prostředí v podmínkách Armády ČR. *Vojské zdravotnické listy* [online]. 1998, 67(5), 183–185 [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: doi:355.1(437.1/.2):613.16.

⁷² KOMÁR, Aleš. *Ochrana životního prostředí v armádě*. Praha, 1996.

⁷³ ZEMANOVÁ, Zdena. *Ekologická služba resortu Ministerstva obrany* [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: http://www.tkv.cz/pdf/brdy/B3c_45_48.pdf.

vojenských újezdů a spolupráci s územními ekology MO⁷⁴. Ačkoli RMO č. 1/1995 rozšířil tehdejší ekologickou strukturu o územní ekologické orgány, stále existoval nedostatek personálu zabezpečujícího ochranu životního prostředí – k roku 1997 se jednalo pouze o 50 osob⁷⁵.

Priority resortní politiky se zaměřovaly především na likvidaci starých ekologických zátěží, výstavbu nových zařízení s nižším dopadem na životní prostředí, sledování emisí, krajinně-ekologickou inventarizaci VVP, vybudování informačního systému GIS a sítě ekologické služby z kvalifikovaných odborníků⁷⁶.

4.3 Ekologické kurzy, studie a směrnice NATO

V říjnu 1993 Rada NATO přijala dva dokumenty – „Prohlášení politiky životního prostředí“ a „Zásady ekologické výchovy“. Aby armády států NATO dokázaly, že jsou důvěryhodné v ochraně životního prostředí, bylo zapotřebí, aby prováděly realistický výcvik se začleněním požadovaných opatření⁷⁷. V téže souvislosti byla přijata Environmentální politika ozbrojených sil NATO jako „Směrnice pro vyšší důstojníky“.

O tři roky později, v roce 1996, jako výsledek spolupráce mezi USA a Švédskem CCMS vydal Environmentální směrnici pro vojenský sektor⁷⁸, která vedle požadované legislativy v sobě zpracovávala praktické zkušenosti autorů⁷⁹. Roku 1997 bylo ukončeno řešení studie na využití bývalých vojenských prostorů a její výstupy se začaly zpracovávat do politiky NATO⁸⁰. O rok později byla ve Varšavě projednána Modelová studie pro pomoc při rozvoji environmentálních programů v resortu obrany⁸¹, která krok za krokem popsala metodiku pro vytvoření environmentálního programu, jejímž cílem bylo vytvořit armádu, která nebude ničit přírodu země, kterou brání.

⁷⁴ AMORT, Václav. *Sdělení ředitele odboru legislativy a právní služby Ministerstva obrany*. Praha, Ministerstvo obrany, 1995.

⁷⁵ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

⁷⁶ tamtéž.

⁷⁷ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

⁷⁸ CCMS. *Environmental Guidelines for the Military Sector*. CCMS, NATO, 1996.

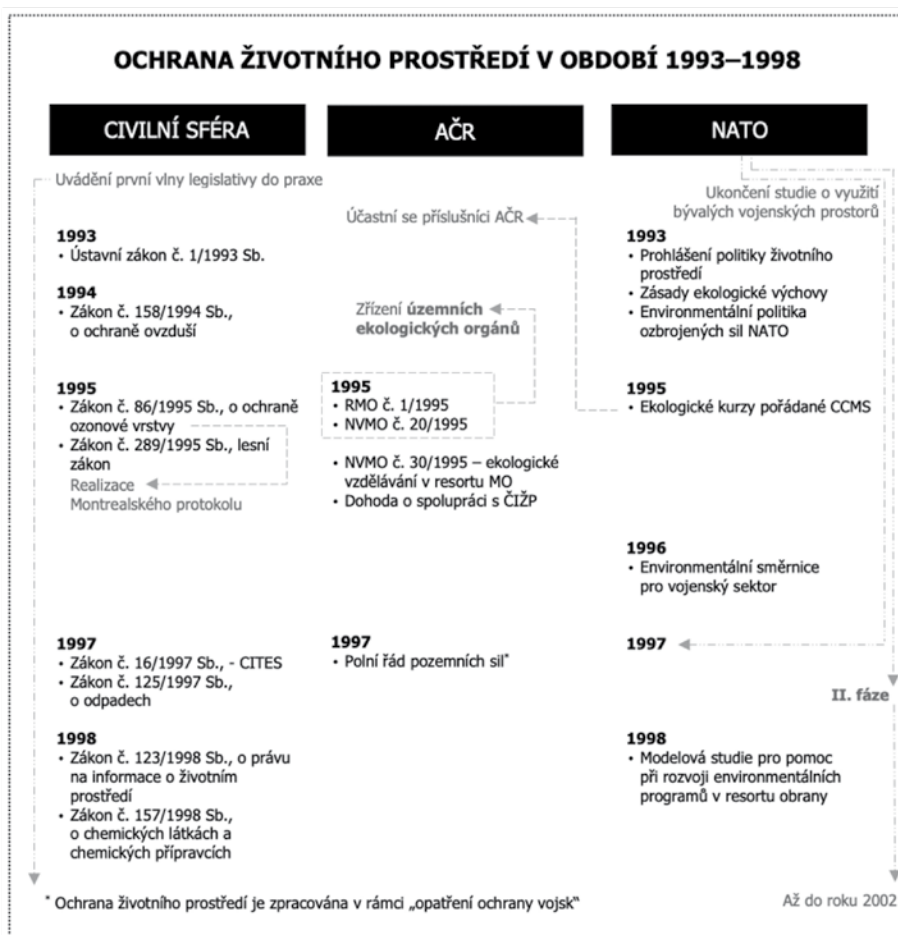
⁷⁹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

⁸⁰ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

⁸¹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

4.4 Shrnutí: Obavy z ekologie?

Armády států NATO v období po roce 1993 začaly intenzivně pracovat na environmentálně zaměřených studiích, jejichž výsledky periodicky prezentovali na konferencích. Nelze popřít, že česká armáda byla v tomto období průkopníkem v začleňování ochrany životního prostředí do národních předpisů. Na druhou stranu začíná být pozorovatelná jistá obava z toho, že by „ekologie“ mohla zvítězit nad prováděním výcviku, což se prakticky projevilo po roce 1995, kdy již nebyl vydán další NVMO či vojenský předpis, který by zastřešoval environmentální oblast. Vývoj mezi léty 1993 až 1998 uvádí obrázek 3.

Obrázek č. 3: Vývoj legislativního přístupu k ochraně životního prostředí v období 1993–1998

5 TŘETÍ VLNA LEGISLATIVY A VSTUP DO NATO: 1999–2003

Finální zpracování evropských zákonů do českých právních předpisů bylo hlavním cílem do roku 2003 a přijetí více než deseti nových zákonů z oblasti životního prostředí tento cíl pomohlo naplnit. Tím měla být Česká republika po legislativní stránce připravena na vstup do Evropské unie.

5.1 Evropská legislativa a podpora úsporám

V počátku předvstupního období byla schválena nová státní politika životního prostředí, která byla slučitelná s politikou Evropských společenství. Byl přijat zákon o prevenci havárií způsobených nebezpečnými chemickými látkami⁸², který do českého práva převedl směrnici ES Seveso II⁸³. Nově schválený zákon o zajišťování obrany⁸⁴ v § 37 odst. 2 písm. e) a f) stanovil, že za opatření k ochraně přírody a krajiny ve vojenském újezdu je zodpovědný újezdní úřad.

Období od roku 2000 do roku 2004 bylo ve znamení podpory úsporám a využívání obnovitelných zdrojů energie. V prvních dvou letech byla přijata další vlna environmentální legislativy. V roce 2000 byl schválen zákon o hospodaření s energií⁸⁵ a energetický zákon⁸⁶. O rok později bylo přijato celkem pět environmentálních zákonů – zákon o posuzování vlivů na životní prostředí⁸⁷, zákon o odpadech⁸⁸, vodní zákon⁸⁹, zákon o vodovodech a kanalizacích⁹⁰ a zákon o obalech⁹¹. Téhož roku byla rovněž aktualizována státní politika životního prostředí z roku 1999 usnesením vlády číslo 38/2001. Roku 2002 byl přijat zákon o integrované prevenci⁹² a zákon o ochraně ovzduší⁹³. O rok později byl schválen

⁸² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci havárií způsobených nebezpečnými chemickými látkami. *Sbírka zákonů*, 1999.

⁸³ EVROPSKÁ UNIE. Směrnice rady 96/82/ES, o kontrole nebezpečí závažných havárií s přítomností nebezpečných látek, 1996.

⁸⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky (původní znění z 12. 10. 1999). *Sbírka zákonů*, 1999.

⁸⁵ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření s energií. *Sbírka zákonů*, 2000.

⁸⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon. *Sbírka zákonů*, 2000.

⁸⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. *Sbírka zákonů*, 2001.

⁸⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. *Sbírka zákonů*, 2001.

⁸⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 254/2001 Sb., zákon o vodách a o změně některých dalších zákonů (vodní zákon). *Sbírka zákonů*, 2001.

⁹⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 274/2001 Sb., zákon o vodovodech a kanalizacích. *Sbírka zákonů*, 2001.

⁹¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 477/2001 Sb., o obalech. *Sbírka zákonů*, 2001.

⁹² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci. *Sbírka zákonů*, 2002.

⁹³ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší. *Sbírka zákonů*, 2002.

zákon o chemických látkách a chemických přípravcích⁹⁴. V návaznosti na usnesení vlády České republiky č. 1095 z 5. listopadu 2003 byl schválen Státní program na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie pro rok 2004.

5.2 Stagnace oboru a řešení starých ekologických zátěží

Vstup České republiky do NATO 12. března 1999 se stal významným milníkem tohoto období. Téhož měsíce MO vydalo „Metodické pokyny k zabezpečení ochrany životního prostředí při smluvních cvičeních na území ČR“ a v květnu téhož roku proběhlo v Praze sedmé ekonomické fórum OBSE, které se zabývalo právě ochranou životního prostředí. S rokem 2001 byl přijat nový Polní řád, který ochranu životního prostředí explicitně definoval jako jednu ze základních povinností vojáka. Podle ustanovení řádu může velitel zřídit komisi životního prostředí jako poradní orgán při plnění úkolů v ochraně životního prostředí⁹⁵. Dalším příkladem detailního zapracování této problematiky životního prostředí se projevilo ve vojenském předpisu Všeob-P-5⁹⁶. Nařízení a doporučení k ochraně životního prostředí jsou prostoupena prakticky celým předpisem, přičemž životnímu prostředí je navíc věnována samostatná kapitola. V roce 2002 v návaznosti na rozsáhlé povodně z předchozího roku vydal hlavní ekolog MO „Metodické pokyny k ochraně životního prostředí v útvech a zařízeních Armády České republiky postižených záplavami“.

Problematika „zeleného výcviku“ stále není předmětem řešení a pozornost se zaměřuje (často neodborně) pouze na staré technické otázky, které lze jednoduše vyřešit „ekologičtějšími“ akvizicemi. Problematickými se také jeví některé tendence administrativně správního řízení⁹⁷, které způsobují stagnaci oboru.

5.3 První publikace a zavádění EMS

V roce 1999 byly na úrovni NATO uspořádány semináře o environmentální bezpečnosti ropovodů v Gruzii a ekologických problémech vojenských aktivit v Černém a Azovském moři. K roku 2002 byla ukončena druhá fáze pilotních studií, v jejímž rámci bylo dokončeno 70 studií a tři krátkodobé projekty NATO CCMS⁹⁸.

⁹⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích. *Sbírka zákonů*, 2002.

⁹⁵ Polní řád pozemních sil Armády České republiky. Praha, Ministerstvo obrany, 2001.

⁹⁶ VŠEOB-P-5. *Parky vojenské techniky v působnosti Ministerstva obrany a provoz v nich*. Praha, Ministerstvo obrany, 2003.

⁹⁷ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

⁹⁸ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

Problematika životního prostředí byla řešena na úrovni CCMS, Vědeckého výboru, Výboru pro standardizaci v NATO nebo formou Euroatlantické rady partnerství, spolupráce se členskými státy, PfP (jednání mezi NATO a Ruskem) či mezinárodními organizacemi. Problematickou se dále na zasedáních zabývala Severoatlantická rada (NAC), Výbor pro obranné plánování (DPC), skupina pro jaderné plánování, vojenský výbor se svojí ekologickou agenturou, výbor pro standardizaci a mezinárodní vojenský štáb v rámci environmentální bezpečnosti⁹⁹.

Při vojenské agentuře NATO byla zřízena pracovní skupina pro ochranu životního prostředí (dále jen EPWG), která spolupracovala s ETWG. Obě pracovní skupiny byly součástí Vojenského výboru a podílely se na vzdělávání v kurzech NATO SHAPE. Cílem skupiny bylo pracovat na normě, která by tuto problematiku ukotvila. Výsledkem se stalo vydání publikace STANAG 7141 „Ochrana životního prostředí při činnosti vojsk“¹⁰⁰. Předpis se zabývá zlepšením interoperability, zefektivněním výcviku a dosahováním větších úspor. Pro rozvoj této činnosti byl zřízen Výbor pro společnou vědeckou a technickou spolupráci¹⁰¹.

Trendem období do roku 2003 se stalo zavádění EMS ve vojenském sektoru. NATO vydalo závěrečnou zprávu vycházející z normy ISO 14001 „Systémy environmentálního managementu“, která je součástí publikací tzv. „Blue Book“. To, jakým způsobem jednotlivé státy metodiku implementovaly, bylo hodnoceno na konferencích ve švýcarském Thunu v roce 2001 a v roce 2002 ve Vyškově. Přestože byl na konci jednání přijat názor odborníků z USA, že vlastní systém ochrany životního prostředí je dostatečný, některé členské státy systém EMS přesto zavedly. Česká republika systém nezavedla a využívala vlastní systémy řízení. Hlavním problémem se jevil nedostatek firem poskytujících požadované služby, které by se zároveň dobře orientovaly ve vojenské oblasti s ohledem na potřebu některé informace utajovat, dále snižování počtů osob v resortu a ukončení environmentálního vzdělávání důstojníků na vojenských školách. Jevilo se tedy vhodnějším zavádět EMS vlastní cestou¹⁰². Koncem tohoto období, v roce 2003, Vojenský výbor NATO schválil dokument „Vojenské zásady a politika NATO pro ochranu životního prostředí“^{103,104}.

⁹⁹ tamtéž.

¹⁰⁰ STANAG 7141. *Joint NATO Doctrine for Environmental Protection during NATO Led Operations and Exercises*. Brussels: NATO, 2002.

¹⁰¹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

¹⁰² tamtéž.

¹⁰³ Environment, climate change and security. In: *North Atlantic Treaty Organization* [online]. Brussels, Belgium: NATO, 2022, 2022 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm.

¹⁰⁴ MC 0469. *NATO Military Principles and Policies for Environmental Protection*. Brussels: NATO, 2003.

5.4 Shrnutí: Vstup do EU připraven a obměna techniky

Zákony třetí generace postupně začaly naplňovat požadavky evropské legislativy, čímž po této stránce začal být splňován předpoklad pro vstup do EU. V lednu 2003 byl proces ukončen a stav životního prostředí byl ohodnocen jako „horší průměr Evropské unie“¹⁰⁵. Z pohledu přístupu armády k ochraně životního prostředí je s koncem předvstupního období možné hovořit již o automatickém zapracování této problematiky do obsahu vojenských předpisů. Přetrvávajícím problémem v tomto období jsou zastaralá zařízení, která AČR používá. Ochrana životního prostředí se v rámci AČR stále zaměřuje pouze na obměnu ekologičtějšího vybavení, zatímco státy NATO řeší tzv. „zelený výcvik“¹⁰⁶. Vzhledem k pečlivému a rychlému zapracování problematiky životního prostředí do vojenských předpisů se na druhou stranu AČR stala průkopníkem v oboru vojenské ekologie. Stala se rovněž autorem požadavku na zařazení problematiky ekologické bezpečnosti do dokumentace PFP a návrhu formátu vzdělávání v oblasti ochrany životního prostředí¹⁰⁷. Vývoj v tomto období znázorňuje obrázek 4.

6 EVROPSKÁ LEGISLATIVA A ALIANČNÍ STANDARDY: 2003 AŽ SOUČASNOST

Požadavky kladené na environmentální politiku byly pro vstup České republiky do EU naplněny. Nová legislativa po roce 2004 tak představuje především novelizaci té původní spolu s přijímáním další legislativy vycházející ze členství v EU, NATO a dalších mezinárodních organizacích.

6.1 Novelizace předchozí legislativy

V roce 2004 byl novelizován zákon o posuzování vlivů na životní prostředí¹⁰⁸ a zavedena byla evropská směrnice SEA¹⁰⁹ a zákon měnící zákon o ochraně přírody a krajiny

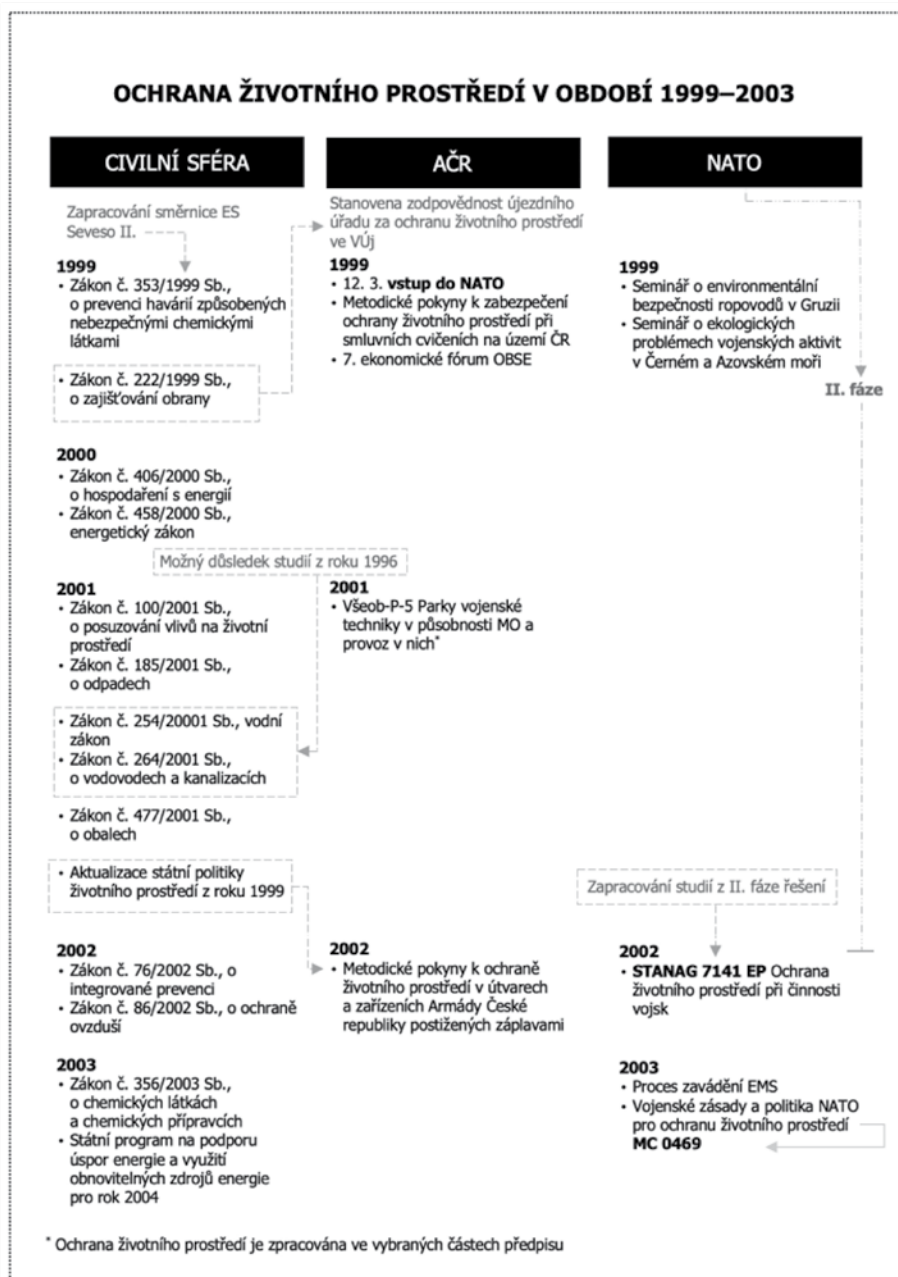
¹⁰⁵ CENIA, česká informační agentura životního prostředí. Životní prostředí v České republice 1989–2004. Praha: DHV CR, 2005. ISBN 80-85087-56-1.

¹⁰⁶ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

¹⁰⁷ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

¹⁰⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 93/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů. *Sbírka zákonů*, 2004.

¹⁰⁹ EVROPSKÁ UNIE. Směrnice 2001/42/ES, o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí (SEA), 2001.

Obrázek č. 4: Vývoj legislativního přístupu k ochraně životního prostředí v období 1999–2003

z roku 1992¹¹⁰. Zavedena byla evropská síť chráněných území NATURA 2000 – ptačí oblasti. Právě území vojenských újezdů Libavá a Boletice se staly součástí ptačích oblastí a ekologickou službou MO bylo zapotřebí přijmout příslušná opatření.

V roce 2011 byla provedena studie, jejíž autoři přišli k závěru, že současná legislativa v oblasti ochrany půdy není dostatečná k tomu, aby zabránila její erozi a degradaci¹¹¹. Na druhou stranu studie, která se zaměřovala na legislativní ukotvení ochrany ovzduší ČR, přišla k závěru, že tato je dostačující a její plnění přináší pozitivní výsledky na snižování míry znečištění¹¹². Přesto v roce 2012 byla problematika ochrany ovzduší novelizována – byl přijat zákon o ochraně ovzduší¹¹³ a zákon o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů¹¹⁴. Přijat byl rovněž zákon o podporovaných zdrojích energie¹¹⁵. V roce 2020 byla problematika odpadů opět novelizována¹¹⁶.

6.2 Alianční standardy a podpora úsporám

Pozitivním důsledkem předchozích období je skutečnost, že všechny nové či novelizované vojenské předpisy obsahují ochranu životního prostředí jako pevnou součást. Příkladem mohou být předpisy Vševojsk-2-4¹¹⁷, Žen-2-10¹¹⁸, Žen-2-4¹¹⁹, Vševojsk-2-14¹²⁰, Prov-1-5¹²¹ či PHM-1-4¹²².

Na usnesení vlády č. 1083 z roku 2003 armáda reagovala o rok později. Formou sdělení náčelníka Generálního štábu AČR bylo vydáno schválení Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie pro rok 2004. Cílem programu pro MO bylo „snížit celkový objem emisí z tepelných zdrojů, změnit kvalitativní složení

¹¹⁰ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 218/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. *Sbírka zákonů*, 2004.

¹¹¹PRAZAN, J. a M. DUMBROVSKÝ. Soil conservation policies: Conditions for their effectiveness in the Czech Republic. *Land Degradation and Development* [online]. 2011, 22(1), 124-133 [cit. 2022-02-16]. ISSN 1099145X. Dostupné z: doi:10.1002/ldr.1066.

¹¹²MALÍKOVÁ, O. a M. ČERNÍKOVÁ. Environmental tools of atmospheric protection in the Czech Republic. *WIT Transactions on Ecology and the Environment* [online]. 2011, (147), 423-431 [cit. 2022-02-17]. ISSN 17433541. Dostupné z: doi:10.2495/AIR110391.

¹¹³ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. *Sbírka zákonů*, 2012.

¹¹⁴ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. *Sbírka zákonů*, 2012.

¹¹⁵ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie. *Sbírka zákonů*, 2012.

¹¹⁶ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 541/2020 Sb., o odpadech. *Sbírka zákonů*, 2020.

¹¹⁷VŠEVOJSK-2-4. *Biologická ochrana letišť*. Praha, Ministerstvo obrany, 2006.

¹¹⁸ŽEN-2-10. *Výcvik v minování ostrovu ženijní municí*. Praha: Ministerstvo obrany, 2008.

¹¹⁹ŽEN-2-4. *Výcvik na vodě*. Praha: Ministerstvo obrany, 2010.

¹²⁰VŠEVOJSK-2-14. *Bojové použití chemického vojska*. Praha: Ministerstvo obrany, 2012.

¹²¹PROV-1-5. *Zabezpečení stravování v AČR*. Praha: Ministerstvo obrany, 2013.

¹²²PHM-1-4. *Požadavky na ochranu životního prostředí pro zařízení a vybavení k manipulaci s ropnými produkty*. Praha: Ministerstvo obrany, 2018.

emisí v důsledku přechodu na ušlechtilá paliva a přestat produkovat emise při využívání čistých energetických zdrojů a tepelných čerpadel“¹²³.

Ministerstvo obrany v roce 2007 vydalo Program podpory úspor energie pro rok 2007 v resortu obrany, čímž reagovalo na usnesení vlády č. 1429 z roku 2005. Cílem programu bylo snížit energetickou náročnost resortu, spotřebu energetických surovin a zátěž životního prostředí znečišťujícími látkami¹²⁴. V návaznosti na Státní politiku životního prostředí České republiky na období 2004 až 2010 a potřeby AČR byla zpracována Politika životního prostředí resortu MO. V průběhu její platnosti, do roku 2007, se objevily určité problémy a byl vytvořen návrh na její novelizaci. Jednalo se např. o doposud nezavedené EMS či ISO 14001 a nedobudovanou potřebnou resortní ekologickou síť¹²⁵. Cílem resortní politiky životního prostředí tohoto období se stává zejména respektování legislativy, neustálá inovace a důkladný systém řízení ekologické služby – zejména v součinnosti s metodami hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí¹²⁶, zaměření na environmentální chování, prevenci a minimalizaci negativních vlivů vojenských aktivit a participaci na výzkumných a vývojových projektech¹²⁷. V témže roce byla přijata také doktrína o požadavcích na nakládání s odpady během vojenských aktivit pod vedením NATO¹²⁸.

V roce 2008 byl AČR přijat dokument Vojenského výboru NATO zabývající se ženíjní podporou v oblasti ochrany životního prostředí¹²⁹. Přijetím tohoto dokumentu se AČR zavázala, že obdobně, jako u ostatních států Aliance, bude ochrana životního prostředí spadat do gesce ženíjního vojska, ačkoli dříve tato problematika spadala do působnosti vojenské ubytovací služby, resp. vojenské logistiky.

V roce 2010 byl vydán NVMO č. 15/2010¹³⁰ v němž byly stanoveny povinnosti a pravomoci přednosty újezdního úřadu ve vztahu k ochraně životního prostředí. V letech

¹²³ ŠTEFKA, Pavel. *Sdělení náčelníka Generálního štábu Armády České republiky o schválení Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie a o vyhlášení Státního programu Ministerstva obrany pro rok 2004*. Praha, SLog, Generální štáb, 2004.

¹²⁴ BARTÁK, Martin a Tomáš PEROUTKA. *Sdělení prvního náměstka ministra obrany o vyhlášení Státního programu na podporu úspor energie a využití obnovitelných zdrojů energie pro rok 2007*. Praha, Ministerstvo obrany, 2007.

¹²⁵ Návrh novelizace politiky životního prostředí resortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010. ŘEHÁK, David a Aleš KOMÁR. *Vojenské rozhledy* [online]. 2007, (3), 167-172 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/navrh-novelizace-politiky-zivotniho-prostredi-resortu-ministerstva-obrany-ceske-republiky-na-obdobi-2007-2010>.

¹²⁶ KOMÁR, Aleš, David ŘEHÁK a Jiří DVOŘÁK. *Hazard & Impact Index: Effect of Training on the Environment*. Brno: University of Defence, Faculty of Economics and Management, 2006. ISBN 80-7231-133-6.

¹²⁷ Návrh novelizace politiky životního prostředí resortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010. ŘEHÁK, David a Aleš KOMÁR. *Vojenské rozhledy* [online]. 2007, (3), 167-172 [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/navrh-novelizace-politiky-zivotniho-prostredi-resortu-ministerstva-obrany-ceske-republiky-na-obdobi-2007-2010>.

¹²⁸ STANAG 2510. *Joint NATO Waste Management Requirements During NATO-led Military Activities*. Brussels: NATO, 2007.

¹²⁹ MC 0560. *Policy on MILENG Support to Environmental Protection*. Brussels: NATO, 2008.

¹³⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 15/2010 *Věstníku*. In: *Věstník, ŠIS*. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 2010.

2011 a 2014 byly přijaty celkem čtyři spojenecké doktríny týkající se životního prostředí. Doktríny přijaté v roce 2011 se zabývaly osvědčenými postupy a standardy ochrany životního prostředí pro vojenské tábory v operacích¹³¹ a systémem environmentálního řízení v operacích NATO¹³². Další doktríny z roku 2014 řešily problematiku environmentálních složek tábora během operací pod vedením NATO¹³³ a osvědčených postupů ochrany životního prostředí pro udržitelnost výcvikových prostorů^{134,135}.

V roce 2014 byl vydán NVMO č. 87/2014¹³⁶ k zabezpečení realizace ustanovení zákona o odpadech z roku 2001. Podle výnosu tak funkci odpadového hospodáře vykonává příslušný zaměstnanec sekce logistiky MO a mezi dohlížecí orgány byly stanoveny Agentura logistiky, sekce logistiky MO a ČiŽP. O rok později NVMO č. 100/2015¹³⁷ stanovil, že při vojenských zkouškách vojenského materiálu je zapotřebí vydání „Odborného stanoviska za ochranu životního prostředí“ hlavním ekologem MO.

V roce 2016 armáda reagovala na § 96 odst. 8 energetického zákona z roku 2000 a na základě RMO č. 46/2016¹³⁸ stanovila Energetickou inspekci v resortu MO. Inspekce podle rozkazu vykonává dozor v objektech důležitých pro obranu státu a dbá na dodržování energetického zákona¹³⁹, zákona o hospodaření energií¹⁴⁰ a zákona o podporovaných zdrojích energie¹⁴¹. Nutno podotknout, že k roku 2022 stále není zavedena norma ISO 14001 – „Systém řízení dopadů na životní prostředí“, jejíž zavedení bylo na úrovni NATO diskutováno již v roce 2003 (v rámci zavádění EMS).

¹³¹ STANAG 2582. *Environmental Protection Best Practices and Standards for Military Camps in NATO Operations*. Brussels: NATO, 2011.

¹³² STANAG 2583. *Environmental Management System in NATO Operations*. Brussels: NATO, 2011.

¹³³ STANAG 6500. *NATO Camp Environmental File During NATO-led Operations*. Brussels: NATO, 2014.

¹³⁴ STANAG 2594. *Best Environmental Protection Practices for Sustainability of Military Training Areas*. Brussels: NATO, 2014.

¹³⁵ VINCENEC, Vladislav, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. Doktrína ochrany životního prostředí ve vojenských operacích. *Systemy Logistyczne Wojsk* [online]. 2013, (39), 279–290 [cit. 2022-05-15].

¹³⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 87/2014 Věstníku, Odpadové hospodářství v resortu Ministerstva obrany (1. novela). In: *Věstník, ŠIS*. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 2014.

¹³⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 100/2015 Věstníku, Zavádění vojenského materiálu do užívání v resortu Ministerstva obrany. In: *Věstník, ŠIS*. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 2015.

¹³⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Rozkaz ministra obrany č. 46/2016 Věstníku, Energetická inspekce v resortu Ministerstva obrany. In: *Věstník, ŠIS*. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 2016.

¹³⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon. *Sbírka zákonů*, 2000.

¹⁴⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření s energií. *Sbírka zákonů*, 2000.

¹⁴¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie. *Sbírka zákonů*, 2012.

6.3 Environmentální bezpečnost a změna klimatu

V roce 2006 se Výbor pro vědu spojil s CCMS a vytvořil program „Věda pro mír a bezpečnost“ (Science for Peace and Security, SPS), jehož cílem je rozvíjet nové projekty týkající se environmentální bezpečnosti, např. hospodaření s vodou, předcházení přírodním katastrofám a energetickou bezpečnost¹⁴². Od roku 2007 byl vydán jeden dokument vojenského výboru NATO a pět aliančních doktrín zpracovávajících problematiku ochrany životního prostředí během vojenských aktivit NATO, jejichž výčet uvádí obrázek 5. Ve strategické koncepci z roku 2010 NATO poprvé uznalo změnu klimatu za bezpečnostní hrozbu. V roce 2011 alianční dokument „Military Principles and Policies for Environmental Protection“ byl novelizován a o rok později byla vytvořena „Organizace pro vědu a technologie“ (NATO's Science and Technology Organization), jejímž cílem bylo mimo jiné podporovat výzkum v oblasti ochrany životního prostředí. V roce 2014 byl na Summitu ve Walesu přijat „Zelený obranný rámec“ (Green Defense Framework).

Výsledkem setkání vedoucích představitelů v Londýně v roce 2019 byla iniciativa NATO 2030 zdůrazňující dopad klimatu na bezpečnost uznána jako jeden z hlavních bodů zájmu Aliance. V březnu 2021 ministři zahraničí členských států schválili „Agendu pro změnu klimatu a bezpečnost“ (Climate Change and Security Agenda) za účelem zvýšení povědomí o dopadech změny klimatu na bezpečnost¹⁴³. V červnu téhož roku byl na Summitu v Bruselu přijat ambiciózní „Akční plán pro změnu klimatu a bezpečnost“, jehož cílem je začlenit problematiku změny klimatu do politické a vojenské agendy NATO a vytvořit vedoucí mezinárodní organizaci v rámci dopadu klimatu na bezpečnost¹⁴⁴.

V posledních letech se na úrovni NATO řeší zejména problematika klimatických změn. Tento problém v souvislosti s poskytováním obrany vychází mimo jiné ze studií „Mezivládního panelu pro změnu klimatu“ (United Nations Intergovernmental Panel on Climate Change, UN IPCC), který od roku 1990 vydává hodnotící zprávy v této oblasti¹⁴⁵. Právě šestá hodnotící zpráva IPCC byla podkladem pro jeden z bodů řešení na Summitu NATO 2022 v Madridu. Řešena byla klimatická změna s ohledem na činnost vojenských jednotek za extrémního počasí v rámci environmentální bezpečnosti.

¹⁴² Environment, climate change and security. In: *North Atlantic Treaty Organization* [online]. Brussels, Belgium: NATO, 2022, 2022 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm.

¹⁴³ Environment, climate change and security. In: *North Atlantic Treaty Organization* [online]. Brussels, Belgium: NATO, 2022, 2022 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm.

¹⁴⁴ tamtéž.

¹⁴⁵ Climate Change: The IPCC 1990 and 1992 Assessments. In: *Intergovernmental Panel on Climate Change* [online]. Geneva, Switzerland: World Meteorological Organization, United Nations Environmental Program, 1992 [cit. 2022-07-08]. Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/report/climate-change-the-ipcc-1990-and-1992-assessments/>.

6.4 Shrnutí: Od regionální ke globální perspektivě

Období po vstupu do EU je charakteristické úbytkem množství nově přijímané environmentální legislativy ve srovnání s předchozími „předevropskými“ obdobími. Z logiky problému však vyplývá, že většinu zákonů bylo zapotřebí přijmout ještě před rokem 2004. Po legislativní stránce začaly být ošetřeny nejvíce problematické (regionální) problémy a společnost se mohla začít věnovat globálním problémům typu využívání zdrojů energie, emise skleníkových plynů či změně klimatu.

Evropské období s sebou do vojenského prostředí přináší především rozmach v oblasti přijímání aliančních standardů. K roku 2022 však stále není naplněn požadavek kladený na ženijní vojsko – být zodpovědný za plnění úkolů ochrany životního prostředí. Současně není na úrovni AČR v dostatečné míře navázáno na započatý proces rozvoje environmentálního vzdělávání z roku 1995, jak dokládá vydání NVMO č. 30/1995¹⁴⁶ či účast československých představitelů na tvorbě kurzů NATO SHAPE, a trend v této oblasti začíná viditelně stagnovat. Vývoj v období po roce 2004 do současnosti uvádí obrázek 5.

7 DISKUSE

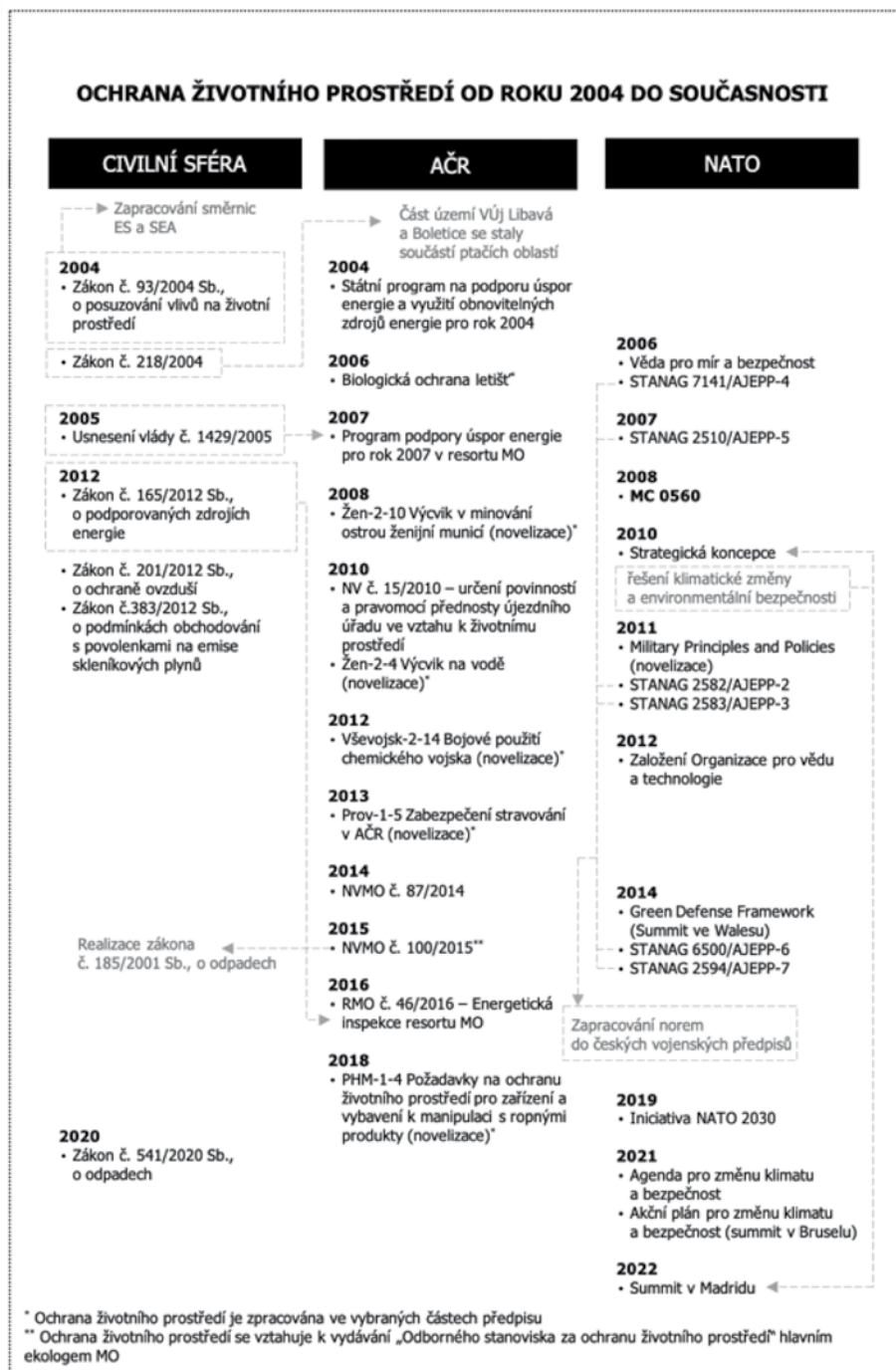
Z obrazových příloh popisující jednotlivá období je patrné, že AČR vždy (alespoň do určité míry) reagovala na aktuálně řešené environmentální problémy, které zapracovávala do vlastních vnitřních předpisů. Na základě provedené analýzy lze uvést obecný závěr, že do roku 2003 se AČR nacházela mezi státy držící prvenství v rámci zapracování legislativy do vojenských předpisů a od roku 2007 implementovala všechny standardizační dohody NATO zpracovávající environmentální problematiku, přičemž výčet jednotlivých implementovaných dohod, novelizovaných předpisů a vydaných normativních aktů působí seriózním dojmem. Je však nutné položit si otázku, do jaké míry jsou přijaté standardy dodržovány a jakou vahou se dotýkají běžného chodu u vojsk?

Obdobně, jako uvádí autoři publikace *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách*¹⁴⁷, od roku 1995 je možné pozorovat nižší míru aktivity na poli vydávání interních normativních aktů pro životní prostředí, přičemž tento trend nekončí rokem 1997, nýbrž je na základě daných zjištění pozorovatelný až do roku 2022. Ptáme se tedy, je tato nečinnost způsobena strachem z „výhry ekologie nad obranou“ nebo pouze není zapotřebí vydávat stále nová opatření a tím administrativně zahlcovat vedoucí složky?

Podíváme-li se s pomocí grafu 1 na období do roku 2000, pozorovatelná je významná aktivita ze strany příslušníků ČSLA (následně ČSA a AČR) v environmentální oblasti. Zcela jasný pozitivní trend dokládá aktivní podíl na realizaci kurzů NATO SHAPE, účast na nich

¹⁴⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Normativní výnos Ministerstva obrany č. 30/1995 Věstníku. In: Věstník, ŠIS. Praha: Česká republika – Ministerstvo obrany, 1995.

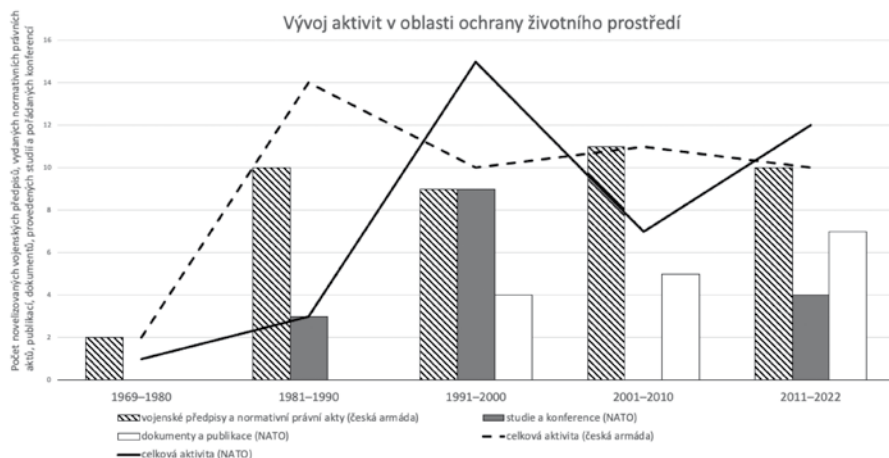
¹⁴⁷ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

Obrázek č. 5: Vývoj legislativního přístupu k ochraně životního prostředí od roku 2004 do současnosti

(ještě před samotným vstupem do NATO) a propracovanost vnitřních předpisů zpracovávajících ochranu životního prostředí o několik let dříve, než tomu bylo u jiných států Aliance. Do roku 2000 byla převážná část českých vojenských předpisů doplněna o tuto problematiku, zatímco na úrovni NATO začaly probíhat první pilotní studie. Do roku 2000 tak lze hovořit o pozitivním trendu v rámci přístupu armády k ochraně životního prostředí.

Období po roce 2000 je na základě provedené analýzy naopak mírně zmatené a působí, jako by došlo k útlumu v nastaveném trendu. Zatímco na úrovni NATO probíhají četné výzkumné studie, jejichž výsledky jsou prezentovány na pořádaných konferencích, přístup AČR začíná stagnovat. Zatímco výstupy provedených studií od počátku 90. let jsou transponovány do nových aliančních publikací a dokumentů, v AČR jsou tyto alianční standardy na formální úrovni implementovány a prováděny zbylé novelizace bez dalšího proaktivního zapojení. Organizační struktura se v tomto období neustále potýká s personálními a administrativními problémy, pozornost je možná až příliš upínána na staré ekologické zátěže^{148,149} namísto realizace „zeleného výcviku“, což také podtrhuje nezavedení norem ISO 14001 (či EMS) do resortu obrany. Po období dvaceti dvou let trend v AČR působí stagnujícím dojmem.

Graf č. 1: Vývoj aktivit v oblasti ochrany životního prostředí

ZÁVĚR

Aktuální řešení na úrovni NATO se zabývají environmentální bezpečností a přístupy aliančních armád ke klimatické změně a bojové činnosti v extrémních podmínkách.

¹⁴⁸ tamtéž.

¹⁴⁹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

Přijímání proveditelných opatření vycházejících z reálných schopností vojsk nutně závisí na pečlivém identifikování problematických oblastí. Výsledky práce se proto pokusily o vytvoření uceleného pohledu na přístup k environmentální problematice zejména od počátku 90. let 20. století do současnosti, přičemž přehled v takové formě doposud nebyl publikován.

Práce přichází se závěrem, že období do roku 2000 bylo charakteristické projevením pozitivního trendu v rámci přístupu k ochraně životního prostředí a v období po roce 2000 až do současnosti je na úrovni AČR pozorován spíše stagnační trend.

Výsledky práce se celkově shodují se závěrem publikovaným v roce 1997¹⁵⁰, že od roku 1995 je v rámci AČR nastavován stagnační trend k politice životního prostředí. Výsledky analýzy také do určité míry naznačují, že se mohou projevovat obavy z převážení ochrany životního prostředí nad plněním hlavního úkolu ozbrojených sil – přípravy k obraně vlasti, což by mohlo představovat zdůvodnění stagnačního trendu pozorovaného po roce 2000.

Pokud by tomu tak bylo, práce za jeden z klíčových problémů identifikuje nedostatek osvěty v oblasti ochrany životního prostředí v rámci resortního vzdělávání, jehož důsledkem je narušení pozitivního náhledu příslušníků AČR na řešenou problematiku, tedy ve dle obrany státu chránit také jeho životní prostředí¹⁵¹.

SEZNAM ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky
CBRN	Chemical, biological, radiological and nuclear (chemický, biologický, radiologický a nukleární)
CCMS	Committee in the Challenges of Modern Society (Výbor pro výzvy moderní společnosti)
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
ČSA	Československá armáda
ČSLA	Československá lidová armáda
ČVO	Číslo vojenské odbornosti
DPC	Defence Planning Committee (Výbor pro obranné plánování)
EMS	Environmental Management System (Systém environmentálního managementu)
EU	European Union (Evropská unie)
EPWG	Environmental Protection Working Group
ETWG	Environmental Training Working Group
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
MO	Ministerstvo obrany
MNO	Ministerstvo národní obrany
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NAC	North Atlantic Council (Severoatlantická rada)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)

¹⁵⁰ KOMÁR, Aleš a Petr KOZEL. *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách: Skripta 1. díl*. Brno, Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, 1997.

¹⁵¹ KOZEL, Petr, Aleš KOMÁR a Miroslav CEMPÍREK. *Ochrana životního prostředí v armádách NATO: Skripta*. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2002.

NVMO	Normativní výnos ministerstva obrany
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
PfP	Partnership for Peace (Partnerství pro mír)
RMO	Rozkaz ministra obrany
STANAG	Standardization Agreement (standardizační dohoda)
UN	United Nations (Organizace spojených národů)
VVP	Vojenské výcvikové prostory

Autoři:

Por. Ing. Bc. Natálie Hanáková, narozena 1996. Absolventka bakalářského studijního programu Mediální studia a žurnalistika na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity (2021) a magisterského studijního programu Ekonomika a management ve studijním modulu Velitel ženijních jednotek na Univerzitě obrany (2021). V současné době studuje doktorský studijní program Teorie obrany státu na Fakultě vojenského leadershipu Univerzity obrany. Ve své disertační práci se zabývá problematikou ochrany životního prostředí v kontextu ženijní podpory a analýzou půd kontaminovaných energetickými materiály.

Plk. (v. z.) doc. Ing. Pavel Mañas, Ph.D., narozen 1967. Vystudoval bývalou Vojenskou akademii v Brně a celou svou profesní kariéru spojil se vzděláváním studentů v oblasti vojenských konstrukcí, ochranných staveb a účinků zbraňových systémů na konstrukce. V poslední době se věnuje modelování a simulacím v oblasti strukturální analýzy konstrukcí a jejich mezní únosnosti a odolnosti, ochraně infrastruktury nutné pro obranu státu a kritické infrastruktury a také bezpečnostním analýzám. V období 2010 až 2019 vedl Katedru ženijních technologií Univerzity obrany. V současné době působí na Univerzitě obrany, VUT Brno a v komerční sféře.

Mjr. Ing. Ota Rolenec, Ph.D., narozen 1983. Absolvent bakalářského (2005) a magisterského (2010) studijního programu Velitel ženijních jednotek – manažer na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Od roku 2015 byl studentem kombinovaného doktorského studijního oboru Vojenský management studijního programu Ekonomika a management, který úspěšně dokončil v roce 2018. Aktuálně zastává pozici odborného asistenta Katedry ženijní podpory a současně roku 2021 byl jmenován proděkanem pro vnější vztahy a rozvoj Fakulty vojenského leadershipu. Ve své vědecko-pedagogické činnosti se zabývá problematikou ženijní podpory pohybu vojsk a algoritmizací rozhodovacího procesu příslušníka ženijního vojska ve štábu úkolového uskupení.

Plk. gšt. Ing. Tibor Palasiewicz, Ph.D., narozen 1975. Po ukončení Vysoké vojenské školy ve Vyškově v roce 2000 byl zařazen u ženijního vojska na různých velitelských a štábních funkcích, naposledy u Velitelství 4. brigády rychlého nasazení. V roce 2008 nastoupil do funkce odborného asistenta katedry ženijní podpory Univerzity obrany, kde působí dosud jako vedoucí katedry.

V roce 2015 dokončil studium doktorského studijního programu. Jeho specializace je zaměřena do oblastí použití jednotek ženijního vojska v operacích, zatarasování a odstraňování výbušných prostředků.

Jak citovat: HANÁKOVÁ, Natálie, Pavel MAŇAS, Ota ROLENEC a Tibor PALASIEWICZ. Obrana státu a ochrana životního prostředí: O přístupu Armády České republiky k vývoji environmentální legislativy v národním, evropském a aliančním kontextu. *Vojenské rozhledy*. 2022, 31 (4), 177-202. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz